

פטות-פסעי תשפ"ו: הרב הלוי

הצומות בימי בית שני: כשהיה בית המקדש השני בנוי לא היו צמים את י' בטבת ולא בי"ז תמוז, אלא היה רשות בידם ומי שהיה רוצה היה מתענה ומפני זה לא היו השליחים יוצאים להכריז על קידוש החודש בטבת ותמוז. (פיה"מ לרמב"ם ר"ה א, ג). נחלקו הראשונים אם היו צמים ביום תשעה באב בימי בית שני, יש אומרים שהיו צמים מפני שביום זה אירעו הרבה דברים רעים ולכן שליחי קידוש החודש יצאו למקומות רחוקים, כדי להודיע על חודש אב (פיה"מ"ש לרמב"ם ר"ה א, ג), ויש אומרים שלא צמו ואף היה להם כיום טוב, ומה שהשליחים יצאו בחודש אב מדובר אחר חורבן בית המקדש (תשב"ץ ב, רעא; מג"א תקנב, יא).

קביעת ימי צום בזמן הזה: נאמר בנביא זכריה: "צום הרביעי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה ולמועדים טובים והאמת והשלום אהבו" (זכריה ח, ט). כלומר חיוב הצום במועדים אלו נאמר מפני תקנת נביאים. התשב"ץ מסביר שתקנת הצום היתה שיש לצום כל עוד בית המקדש חרב, אחר שחרב הבית השני חזרה תקנת הצום להתקיים ולא מכח תקנת חכמי בית שני אלא מכח תקנת הנביאים שבזמן בית ראשון יש שרצו לקבוע צום על ימי השואה ולפי דברי התשב"ץ אין בכחנו לגזור תעניות על הציבור (הרב יצחק ניסים).

אפרוח בן יומו שלא נפתחו עיניו: בגמ' מובאת מחלוקת בין ראב"י לבין חכמים האם אפרוח שלא נפתחו עיניו כשר לאכילה, ולדעת ראב"י הרי הוא אסור מדרבנן, ולדעת חכמים הרי הוא מותר (ביצה ו, ב; חולין סד, א). הרמב"ם ועוד הרבה ראשונים וכן בשו"ע, פסקו כחכמים להקל (שו"ע י"ד טו, א), ואילו הרא"ש וכמה אחרונים החמירו עד שיגדלו הכנפיים (ש"ך י"ד טו, ב).

מקווה שנעשה מקרה: מים שנכנסו לכלי ונשאבו פסולים למקווה, אך אם המים נעשו שלג או קרח אין בהם פסול שאיבה וגם אם יכניסו אותם לתוך כלי אין הם נחשבים שאובים ואינם נפסלים למקווה (שו"ע י"ד רל, ג). ויותר מזה, אם יקפאו מים שאובים שיהפכו לקרח יפקע מהם פסול שאובים והרי הם כשרים למקווה (שו"ע י"ד רל, א) ובצורה כזאת אפשר לעשות מקווה בקיץ במקום להמתין עד שיגיעו מי הגשמים (טה"ב ג, עמ' שז-שכג). יש פוסקים יחידים שחוששים לשיטות יחידים ולכן מביאים קרח על ידי משטחי עץ שאינם כלי ואינם מקבלים טומאה, ואינם מפשירים את הקרח על ידי חימום אלא באופן טבעי (דעת כהן י"ד צד-צח).

תולעים בחומץ: יש שחידשו שאסור לשתות חומץ משום שתהליך התפתחות החומץ נעשה באמצעות תולעים זעירות שנראות בשמש ולא דווקא בזכוכית מגדלת (דרכ"ת פד, מה בשם ספר הברית). אך חלקו עליו משום שמכיוון שדרך התולעים לגדול בכלי - זהו מקום גידולו והתולעים לא נראים בפירוש, אך צריך להיזהר שלא לסננו דאם סינן הוי כפירש והתולעים אסורות, ובוודאי שאם התולעים לא נראות בעין רגילה אין לאסור שרק לזיז אסור לאכול חומץ (בית אדם י"ד כלל לה שער או"ה), ולא ניתנה התורה למלאכים שאם לא כן הרי כל האויר מלא ברואים דקים וכשאדם פותח פיו בולע כמה מהם (ערוה"ש פד, לו). אמנם יהודי שראיתו חלשה אינו רשאי ליטול לידו פרי ולבדוק אותו בעיניו ולהצהיר שהוא לא רואה מאומה (של"ה שער האותיות ק, קיג).

זכות קדימה לאדם שנושא תפילין מול אדם שלובש תפילין: אדם לבוש תפילין ואדם שנושא תפילין בתיק הרוצים להיכנס לבית הכנסת, יש אומרים שזכות הקדימה למי שנושא תפילין בתיק, שהרי אם מצורע נכנס לבית ובגדיו בידו הם נטמאים מיד, אך אם נכנס כשהוא לבוש באותם בגדים הבגדים לא נטמאים מיד אלא רק לאחר שיעור זמן של 'אכילת פרס' (תשובות והנהגות בשם בית הלוי). ויש אומרים שראוי לכבד את הלוֹבֵש תפילין מפני שהוא מקיים את המצווה, ומצאנו שהיו עומדים לפני מביאי ביכורים (תשובות והנהגות א, תקלה). לפענ"ד, הסברא שאומרת שהנושא תפילין קודם ללוֹבֵש תפילין היא חזקה ולכן 'לו משפט הבכורה' (הרב הלוי).

כניסת אשת כהן מעוברת למקום שיש בו מת: הלכה היא, שטומאה בלועה איננה מטמאת באוהל, וכן טהרה בלועה איננה מקבלת טומאה (רמב"ם טומאת מת כב, ב). לפי זה, כל עוד הוולד בתוך מעי אמו, הוא איננו נטמא ומותר לאשת כהן אף שידועת שיש ברחמה עובר ממין זכר להיכנס למקום טומאה. יש שהתירו מטעם ספק ספיקא: ספק שמא הוא נפל וכן ספק שמא נקבה היא, הכוונה היא לאשה הצריכה ללדת במקום טומאה (שו"ת הרדב"ז א, ר). בפועל כתבו להתיר אחרונים רבים מטעמים שונים (חת"ס י"ד ב, שנד).

ברכה על שחיטת כבש שלא לצורך אכילה: על אף שהשחיטה מועילה כדי שהבהמה לא תטמא בטומאת נבילה, עם כל זה להלכה, אין לברך על שחיטה אלא אם כן השחיטה נועדה לאכילה בלבד (רמ"א י"ד יט, א). לכן השוחט בהמה לצורך גויים או חיות, ואינו בודק אם הבהמה כשרה אין לברך על שחיטה זו, ואם בודק את הריאה ויכול להיות שגם ישראל יאכל ממנה מעט צריך לברך (ערוה"ש י"ד יט, ב).

שחיטת בשר בשבוע שחל בו תשעה באב: רוב עם ישראל נוהג שלא לאכול בשר החל מר"ח אב, השאלה היא, אם יברך על שחיטה כזאת כששוחט בהמה אחר ראש חודש אב שאז נוהגים שלא לאכול בשר. אם הבשר לא יתקלקל עד שבת, במיוחד בימינו שיש מקררים ומקפיאים או שיש חולה שצריך לאכול אזי יברך, והא לאו הכי - לא יברך (שבות יעקב ב, לו).

שבת מברכין חודש אב: יש שנהגו שלא לברך את חודש 'מנחם אב' משום שהוא חודש של פורענויות (משנ"ב תיז, א בשם מחצית השקל), משום שנאמר באיוב: "במספר ירחים אל יבוא" שאיוב קילל את יומו שלא יבוא במספר החודשים, כך אין לברך חודש זה בשאר חודשים (כה"ח תיז, ה). אולם יש שכתבו שאדרבה, יותר טוב להכריז כדי לברך את ישראל, שהזמן מוכן לפורענות וזוהי השעה לברך את החודש שיהפך לטוב (כה"ח שם).

פרשת מטות: לדאוג לחינוך הילדים

בפרשת השבוע, פרשת מטות, אנו מוצאים בקשה מוזרה שבני גד ובני ראובן מבקשים ממושה: "ויאמרו אל משה ואל אלעזר הכהן... עטרות ודיבון... אם מצאנו חן בעיניך יותן את הארץ הזאת לעבדיך לאחוזתה, אל תעבירנו את הירדן" (במדבר לב,ה). משה שומע את הבקשה ומזדעזע. הוא חושב שזו מהדורה שנייה של חטא המרגלים שלא רצו להיכנס לארץ, ואומר לבני גד ולבני ראובן: "ולמה תניאון את לב בני ישראל מעבור אל הארץ אשר נתן להם ה' " (שם ז). בתגובה, בני גד ובני ראובן מרגיעים את משה ואומרים לו שהם אינם מתכוונים להתחמק מחובתם להשתתף בכיבוש הארץ: "גדרות צאן נבנה למקנינו פה, וערים לטפנו. ואנחנו נחליץ חושים לפני בני ישראל, עד אשר אם הביאונם אל מקומם" (שם טז-יז).

לכאורה הבעיה נפתרה והכול בסדר. אבל המדרש (במדבר רבה מטות כב,ט) חושף עוד רובד בסיפור: "לב חכם לימינו - זה משה, ולב כסיל לשמאלו - אלו בני גד ובני ראובן". מדוע? משום שבני גד ובני ראובן אמרו תחילה: "גדרות צאן נבנה למקנינו" ורק אחר כך דאגו לבניהם: "וערים לטפנו", ולכן נאמר עליהם "לב כסיל לשמאלו", משום שאדם צריך לשים לב בראש ובראשונה לחינוך הילדים. לכן משה רומז להם: "בנו לכם ערים לטפכם וגדרות לצאנכם", כלומר: תדאגו תחילה לילדים. ואכן המסר מתקבל, ובני גד ובני ראובן מתקנים את עצמם ואומרים: "טפנו נשינו, מקננו וכל בהמתנו יהיו שם בערי הגלעד". ילדינו יוצאים בימים אלה לחופש הגדול, ובתקופה זו הם עלולים לאבד את כל מה שהוטמע בהם במשך שנת הלימודים. לכן אנו צריכים לתת את הדוגמה האישית שלנו, בלבוש, בתפילות במניין, בלימוד תורה ועוד. מסגרות של לימוד תורה בחופש - הן היסוד להצלחה לקראת התחלה חדשה בשנה הבאה.

פרשת מסעי: קבלת אחריות עד היכן?

כידוע, פרשת השבוע עוסקת בערי המקלט, שנועדו לקלוט את ההורג בשגגה החייב גלות. למעשה, כל רוצח אמור להגיע לעיר המקלט, עד שיתברר אם הרג בשוגג או רצח במזיד. מהו תחום האחריות שלנו בנדון? עד שנים עשר קילומטר! ראייה לדבר מהגמרא במסכת מכות (יא ע"א), המספרת על רבי יהושע בן לוי, שהיה נפגש עם אליהו הנביא מדי יום. פעם אחת אליהו הנביא נמנע מלפגוש את רבי יהושע בן לוי במשך שלושה ימים רצופים. וכל כך למה? משום שאירע אסון ב"תחום שיפוטו" של ריב"ל, שאדם אחד נטרף למוות על ידי אריה בטווח שלוש פרסאות מעירו של ריב"ל, וכידוע פרסה היא ארבעה מיל, מיל הוא אלפיים אמה, ואמה היא בערך חצי מטר. נמצא אם כן שתחום אחריותו של ריב"ל משתרע על שטח שרוחבו כ-12 ק"מ.

אבל לא רק ריב"ל אחראי למתרחש סביבו - אלא גם הכהן הגדול, שהרי הגמרא שם מביאה מעשה זה כאסמכתא לדרישה מהכהן הגדול, להתפלל שלא יארעו אסונות ב"קדנציה" שלו. לכן אם ארע מקרה טרגי של רצח בתקופת כהונתו של כהן גדול מסוים, הרוצח גולה לעיר מקלט עד שימות הכהן הגדול.

אבל לא רק הכהן הגדול אחראי, אלא גם האריה שהגאונים מספרים עליו... מובא בתשובות הגאונים (מוספיה סימן ל) : "מעשה בשועל שבא עליו אריה לאוכלו. אמר לו השועל: מה יש לי להשביעך? אבל בוא ואראה לך אדם שמן, שאתה טורף ושבע ממנו". בתחילה האריה נרתע מן ההצעה, ואמר שהוא חושש מזכויותיו של האיש, שתעמודנה לו, והוא - האריה - ייענש. אך השועל הרגיעו ואמר לו שגם אם יבוא עונש על כך, זה יגיע לבנו של הארי או לנכדו. הארי השתכנע, אך דא עקא, שהיה שם גומץ (בור מוסווה), והארי נפל אל תוך הבור. מיד החל האריה מחרף ומגדף את השועל: שקרן! רמאי! נוכל! והשועל הצטדק: אתה נענש, כנראה, בעטיים של עוונות אבותיך... והארי התקומם: זה לא פייר! "אבות אכלו בסר, ושיני בנים תקהינה?"! אמר לו השועל: מעניין! כשאמרתי לך, שלא תיענש על מעשה זה, אלא לכל היותר צאצאך ייענשו, לא היית מוטרד מהבעיה המוסרית שיש בזה... ללמדנו שגם האריה במשל היה צריך לקחת אחריות.

אבל לא רק האריה. גם אנחנו, כל אחד ואחד מאתנו - צריך לקחת אחריות, ולא רק בטווח שלוש פרסאות, אלא בכל מקום שיש לנו השפעה: בבית, במשפחה ובחברה. קח אחריות!

